

РОЗГЛЯД ЗРАЗКОВИХ СПРАВ ЯК МОЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

REVIEW OF EXEMPLARY CASES AS A POTENTIAL MECHANISM FOR ENSURING THE UNIFORMITY OF CIVIL COURT PRACTICE

Хомутецький Д.С., аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0000-0001-5795-6773

У статті здійснено дослідження інституту зразкової справи як ефективного процесуального механізму забезпечення єдності судової практики в умовах ускладненого територіальним принципом судустрою правозастосування. Принцип територіальності ускладнює єдність судової практики, оскільки подібні спори розглядаються різними судами, що призводить до формування розбіжних правових позицій.

Проаналізовано правову природу та функціональне призначення зразкової справи, що полягає у формуванні уніфікованих правових стандартів Верховним Судом для вирішення типових справ судами нижчих інстанцій, а також її прецедентний характер та обов'язковість висновків для суб'єктів владних повноважень.

Зразкова справа (типова справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції) передбачена чинним Кодексом адміністративного судочинства України. Це рішення виконує функцію судового прецеденту, забезпечуючи усталеність практики. Висновки Верховного Суду є обов'язковими для суб'єктів владних повноважень, що гарантує, що уніфікація є обов'язковою.

Констатовано, що впровадження інституту зразкових справ в адміністративне судочинство довело свою ефективність, сприяючи прискоренню розгляду справ та зменшенню навантаження на суди.

Особливу увагу приділено обґрунтуванню перспектив імплементації подібного механізму у цивільне судочинство України. Проведено порівняльний аналіз із механізмом «багатоокружного судового процесу» (США) та досвідом Німеччини, де інститут зразкового провадження (зокрема, в спрах на ринку капіталу) передбачає ініціювання відповідної процедури учасниками справи, чітке визначення мінімальної кількості типових справ для цього та ведення відкритого Реєстру зразкових проваджень.

Виявлено спільні риси правових інститутів та їх відмінності порівняно з українським аналогом. На підставі виявлених переваг та з урахуванням специфіки цивільного судочинства, запропоновано можливі шляхи адаптації механізму розгляду зразкових справ для застосування у цивільному судочинстві. Кроки, що пропонуються у статті, мають не лише допомогти у забезпеченні єдності судової практики, але й відповісти ключовим цілям цивільного судочинства.

Ключові слова: зразкова справа, механізми забезпечення, єдність судової практики, цивільне судочинство, висновки Верховного Суду, Верховний Суд, прецедент, адміністративне судочинство.

The article examines the institution of exemplary cases as an effective procedural mechanism for ensuring the uniformity of judicial practice in conditions where the territorial principle of the judicial system complicates law enforcement. The principle of territoriality complicates the uniformity of judicial practice, since similar disputes are considered by different courts, which leads to the formation of divergent legal positions. There are analysed legal nature and functional purpose of a exemplary case, which consists in the formation of unified legal standards by the Supreme Court for the resolution of typical cases by lower courts, as well as its precedential nature and the binding nature of its conclusions for public authorities. A exemplary case (a typical case accepted for review by the Supreme Court as a court of first instance) is provided for by the current Code of Administrative Procedure of Ukraine. This decision serves as a judicial precedent, ensuring consistency in practice. The conclusions of the Supreme Court are binding on public authorities, which guarantees that unification is mandatory.

It has been established that the introduction of exemplary cases into administrative proceedings has proven effective, helping to speed up the review of cases and reduce the burden on the courts.

Particular attention is paid to justifying the prospects for implementing a similar mechanism in civil proceedings in Ukraine. A comparative analysis was conducted with the mechanism of 'multi-district litigation' (USA) and the experience of Germany, where the institution of model proceedings (in particular, in capital market disputes) provides for the initiation of the relevant procedure by the parties to the case, a clear definition of the minimum number of typical cases for this, and the maintenance of an open Register of Model Proceedings.

Common features of legal institutions and their differences compared to the Ukrainian counterpart were identified. Based on the identified advantages and taking into account the specifics of civil proceedings, were proposed possible ways of adapting the mechanism for considering exemplary cases for use in civil proceedings. The steps proposed in the article should not only help to ensure the uniformity of judicial practice, but also correspond to the key objectives of civil proceedings.

Key words: exemplary case, enforcement mechanisms, uniformity of judicial practice, civil proceedings, provisions of the Supreme Court, Supreme Court, precedent, administrative proceedings.

Вступ. Висновки про застосування норм права з постанов Верховного Суду виконують важливу роль у забезпеченні єдності судової практики цивільного судочинства. Згідно із ч. 4 ст. 263 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК), коли суд вибирає та застосовує норму права до спірних правовідносин, він враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду [1]. При цьому рішення суду апеляційної інстанції можна обґрунтовано оскаржити, якщо такі висновки не враховані.

У Звіті Європейської Комісії щодо України за 2023 рік в рамках Пакету розширення Європейського Союзу зазначається, що, хоча Україна досягла прогресу в забезпеченні

єдності судової практики, необхідно докладати більше зусиль, щоб просуватися в цьому напрямі. Це пов'язано з тим, що зберігаються розбіжності у судовій практиці, в тому числі в межах одних і тих самих судів [2, с. 27]. Надалі, у аналогічних звітах за 2024 та 2025 роки, Європейська Комісія також акцентує увагу на цю проблему. Стверджується про необхідність подальшого зусиль щодо забезпечення єдності судової практики всіх судових інстанцій [3, с. 28; 4, с. 33].

Разом із цим, викликає науковий інтерес функціонування інституту зразкових справ в адміністративному судочинстві України. Зокрема, згідно ч. 3 ст. 291 Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАС),

при ухваленні рішення в типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи.

Метою статті є з'ясування характеристик інституту зразкової справи адміністративного судочинства як можливого механізму забезпечення єдності судової практики у цивільному судочинстві з точки зору завдань цього судочинства, а також пошук перспектив впровадження цього інструменту в цивільному судочинстві.

Стан дослідження проблеми. Наукові позиції з приводу інституту зразкової справи містяться у працях таких вітчизняних вчених, як: Цвіркун Ю. І. [5], Ільков В. В. [6], Пархоменко Н. В. [7], Попов О. І. [8], Миколаєць В. А. [9], Куйбіда Р. О. [10], Гусар О. А. [11]. Згаданий правовий інститут неодноразово ставав предметом обговорень на наукових зустрічах, вебінарах, круглих столах. Поряд з цим, рівень дослідження наведеної проблематики з точки зору цивільного судочинства вбачається недостатньо глибоким, зважаючи на іноземний досвід й новітні напрацювання з цього приводу.

Виклад основного матеріалу. Інституційні особливості судоустрою ускладнюють досягнення єдності судової практики, що визначається як уніфіковане правозастосування в подібних правовідносинах.

Принцип територіальності, закріплений у ч. 1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус судів», є основним фактором дестабілізації, оскільки він, гарантуючи доступність правосуддя, призводить до ситуації, за якої подібні спори розглядаються різними судами [12]. На додаток до несинхронності судового розгляду у різних судах та відсутності загального правила преюдиційності раніше ухвалених рішень для подальших подібних справ, що розглядаються іншими судами, ця територіальна різноманітність створює об'єктивні умови для формування різних правових позицій в аналогічних справах.

І навпаки, створення ситуації, за якої один і той самий суд розглядатиме всі або більшість спорів, що виникають з подібних правовідносин, забезпечує єдність судової практики. У контексті часу це може означати зупинення провадження щодо певних категорій спорів, щоб очікувати завершення розгляду інших спорів, що виникають з відповідних правовідносин. Мета таких дій полягає в тому, щоб гарантувати, що спори однієї категорії вирішуються в єдиноманітний спосіб.

На сьогодні КАС України містить відповідний механізм. Згідно з п. 22 ч. 1 ст. 4 цього кодексу, зразкова адміністративна справа є типовою справою, прийнятою до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення. Адміністративна справа є типовою, якщо вона є однією з багатьох справ, де відповідачем є один і той самий суб'єкт владних повноважень або його відокремлені структурні підрозділи, спір у яких виник з аналогічних підстав, у відносинах, що регулюються одними й тими ж нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги (п. 21 цієї ж частини статті). Згідно з ч. 2 ст. 236 цього ж кодексу, якщо Верховним Судом прийнято до розгляду таку типову справу (яка згодом стає зразковою), суд має право зупинити провадження у типовій справі – до набрання чинності рішенням Верховного Суду у зразковій справі [13].

Як стверджує Цвіркун Ю. І., рішення Верховного Суду щодо розгляду зразкової справи служить не лише прикладом для інших адміністративних судів у вирішенні типових судових справ, а й засобом для забезпечення усталеності практики адміністративного судочинства, забезпечення єдності судової практики щодо адміністративних судів і є джерелом судового прецеденту [5, с. 158].

Ільков В. В., по-перше, підтримує наведену вище позицію щодо характеру судового прецеденту, а по-друге,

вказує на позитивний вплив застосування цього механізму на вирішення типових справ [6, с. 12]. Привертає увагу твердження Пархоменко Н. М. про те, що рішення зразкових справ фактично створюють нові правові приписи, які відображають правотворчість судів [7, с. 237].

Хоча все процесуальне законодавство України передбачає забезпечення єдності судової практики, як зауважує вчений Цвіркун Ю. І., інститут зразкової справи існує лише в адміністративному судочинстві через переважаючий статус учасників справ адміністративного судочинства як суб'єктів владних повноважень, для яких висновки Верховного Суду є обов'язковими [5, с. 155].

Відповідно до ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів» передбачається, зокрема, що інші суди повинні враховувати положення, викладені в постанові Верховного Суду, коли вони застосовують відповідні норми. З іншого боку, частина 6 цієї ж статті передбачає, що для суб'єктів владних повноважень, які застосовують такі норми права, ці висновки є обов'язковими [12]. Таким чином, можна зробити висновок, що лише в другому випадку відповідні висновки мають імперативний характер.

На противагу цьому, згідно п. 1 ч. 2 ст. 389 ЦПК України, застосування судом апеляційної інстанції в судовому рішенні норми права без урахування висновку щодо її застосування у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду (крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку) тягне за собою наявність законної підстави для касаційного оскарження судового рішення [1]. В цьому контексті уявляється слушною позиція про те, що навіть сам термін «врахування» у контексті висновків з постанов Верховного Суду при застосуванні норм права вказує на те, що відповідні рішення Верховного Суду мають прецедентний характер [5, с. 157]. З цієї точки зору немає явних перешкод у впровадженні інституту зразкових справ у цивільне процесуальне право, адже висновки з постанов Верховного Суду відіграють подібну роль у адміністративному і цивільному судочинстві.

Подальші пошуки можливості запозичення інституту зразкової справи потребують більш детального дослідження цього інституту.

Попов О. І. стверджує, що першим кроком до розгляду справи як зразкової є визнання того, що ця справа типовою. Це визнання включає, на думку вченого, перевірку справи на ряд ознак, таких як: 1) тотожність відповідача (один і той самий суб'єкт владних повноважень чи відокремлений структурний підрозділ); 2) тотожність предмета справи та підстав позову; 3) тотожність матеріально-правового регулювання; 4) наявність відповідної кількості таких типових справ [8, с. 80]. Звісно, в цивільно-процесуальних правовідносинах не так часто бере участь суб'єкт владних повноважень, але подібність суб'єкта можна виокремлювати за іншими ознаками: за організаційно-правовою формою юридичної особи, належністю фізичної особи до певної соціальної групи або професійної спільноти, наявності у фізичної особи певного правового статусу тощо.

Таким чином, суд, який розглядає одну чи більше типових адміністративних справ, кількість яких визнає доцільність ухвалення зразкового рішення, може звернутися до Верховного Суду з поданням про розгляд однієї з них Верховним Судом як судом першої інстанції (ч. 1 ст. 290 КАС України). Як зазначає Цвіркун Ю. І., мета провадження у зразковій справі полягає в тому, щоб створити юридичні стандарти, які будуть застосовані в майбутньому до типових справ, що розглядатимуться судами нижчих інстанцій [5, с. 158].

Варто зауважити, що в національному цивільному судочинстві існує тенденція до нагромадження великої кількості судових справ, які повністю чи частково мають риси, притаманні типовим судовим справам згідно КАС

України. Незважаючи на те, що учасниками приватноправових відносин зазвичай виступають фізичні особи чи юридичні особи приватного права, значна частина судових спорів виникає через схожі юридичні питання та стандартні фактичні обставини.

З цієї причини варто звернути увагу на дещо схожий механізм, який існує в Сполучених Штатах Америки – це «багатоокружний судовий процес». Параграф № 1407 розділу № 28 Кодексу (зводу законів) США встановлює процедуру, яка дозволяє передавати та об'єднувати цивільні позови, що мають принаймні одне спільне (і часто складне) питання факту, які перебувають на розгляді в різних федеральних окружних судах, для попереднього розгляду одним суддею [14].

Також, у пошуках можливостей впровадження правового механізму, що розглядається, у цивільному судочинстві, уявляється доцільним звернутись до європейських держав, зважаючи на позитивний досвід застосування відповідного правового інституту у адміністративному судочинстві. Як стверджує Попов О. І., процесуальна процедура розгляду зразкової справи була запозичена з досвіду європейських держав, таких як Німеччина, Словенія, Литва, Франція, Португалія та Угорщина [8, с. 80].

Якщо звернутись до німецького законодавства, то параграф 93а Закону Федеративної Республіки Німеччини (ФРН) про адміністративне судочинство (нім. *Verwaltungsgerichtsordnung*) передбачає, що якщо один і той же адміністративний захід є предметом розгляду більш ніж двадцяти судових проваджень, суд може вирішити провести попереднє слухання одного або декількох з цих проваджень (типове провадження), яке включає заслуховування сторін справи (справ), а також призупинити інші провадження. Після прийняття остаточного рішення щодо таких проваджень суд може вирішити призупинити провадження, якщо суд одноостанно вважає, що справи не мають значних фактичних або правових особливостей порівняно з остаточно вирішеним зразковим провадженням, і що обставини справи з'ясовані [15, параграф 93а].

Окрім цього, 16 липня 2024 року подібний закон було прийнято для регулювання процедури вирішення справ цивільного судочинства – у спорах щодо ринку капіталу і фондових бірж. Згідно цього закону, як позивач, так і відповідач мають право подати клопотання про те, чи є фактичні та юридичні підстави для застосування модельної процедури під час розгляду справи в суді першої інстанції. Зокрема, заявник повинен обґрунтувати, що рішення зразкової судової справи матиме значення не лише для цього процесу, але й для інших подібних процесів. Клопотання повинно бути вмотивованим, використовуючи докази та фактичні обставини. У цьому випадку протилежна сторона має право висловити свої аргументи [16, параграф 2].

Цілі здійснення зразкового провадження згідно цього закону – це правові та фактичні передумови для відправлення належного правосуддя, а також обґрунтування того, наскільки важливо розглядати конкретну справу як зразкову в контексті інших подібних справ.

Після отримання заяви від учасника справи, суд першої інстанції оприлюднює інформацію про цю заяву у Реєстрі зразкових проваджень. Серед іншого, вказується така інформація:

- 1) повна назва відповідача та його законних представників;
- 2) назва емітента цінних паперів, провайдера інших інвестиційних продуктів або провайдера послуг у сфері криптовалют, яких стосується заява про типові провадження;
- 3) назва суду, що розглядає справу;
- 4) номер справи в суді, що розглядає справу;
- 5) цілі встановлення факту в заяві про типові провадження (фактичні і правові передумови для зразкового провадження);

- 6) короткий опис викладених обставин справи;
- 7) сума позову, заявлена позивачем, якщо вона стосується цілей встановлення фактів у типовій справі;
- 8) дата надходження заяви про типову справу до суду [16, параграф 4].

Примітно, що такий обов'язок суду не залежить від того, чи він задовольняє клопотання. Варто зауважити, що доступ до Реєстру зразкових проваджень згідно вказаного закону є вільним [16, параграф 5].

Імовірно, що ці правові норми мають на меті закріпити можливість для учасників інших судових процесів чи, навіть, інших судів шукати такі провадження, щоб визначити можливість нагромадження відповідних справ як потенційно типових, навіть якщо конкретне клопотання все ще не може бути задоволено. Також варто зауважити, як зазначено у параграфі 7 закону, якщо протягом шести місяців після опублікування повідомлення публікується інформація ще про дев'ять або більше подібних справ, то таке зразкове провадження передається на розгляд суду вищої інстанції. Відповідне рішення приймається тим судом, до якого була подана перша заява про зразкове провадження. Якщо ж необхідна кількість справ відсутня, суд відмовляє у задоволенні цієї заяви [16, параграф 7].

Зразкове рішення, прийняте законно, є обов'язковим для всіх типових проваджень, які були зупинені під час розгляду зразкового провадження, але лише щодо питань, які були предметом зразкового провадження (цілі визначення зразкового провадження). За винятком прямо встановлених законом випадків, слухання з дослідженням обставин справи не проводиться в зупинених провадженнях після закінчення зразкового провадження [16, параграф 25].

Вказана процедура відрізняється від механізму підготовки і розгляду зразкових справ в Україні кількома аспектами, а саме за: 1) суб'єктом ініціювання (учасники справи в ФРН та суд першої інстанції в Україні); 2) чітким визначенням мінімальної кількості типових справ, необхідних для початку процедури у ФРН й відсутністю такого кількісного показника в Україні; 3) наявністю Реєстру зразкових справ й відсутністю подібного в Україні.

Миколаєць В. А. дослідила правове регулювання зразкових справ адміністративного судочинства Литви. На думку вченої, правові положення щодо інститутів у Литві та Україні схожі. З іншого боку, дослідниця відзначає деякі відмінності між правовими системами зразкових і типових справ в Литві та Україні, зокрема те, що у Литві, на відміну від України: 1) зразкові справи можуть розглядатися місцевими адміністративними судами; 2) для початку зразкового провадження необхідна конкретна кількість типових справ, які повинні бути розглянуті судами; 3) розгляд типових справ за результатами розгляду зразкових справ відбувається у спрощеному порядку [9, с. 123–124]. На думку Попова О. І., існує також багато подібностей між інститутом зразкових справ в Україні та механізмом пілотних рішень Європейського суду з прав людини [8, с. 81].

На думку Куйбіди Р. О., впровадження практики зразкових справ у адміністративному судочинстві призвело до більш швидкого розгляду звичайних адміністративних справ [10, с. 122]. Також, практика зразкового провадження може зменшити навантаження на суди, як вказує вчена Гусар О. А., досліджуючи застосування інституту в адміністративному судочинстві [11, с. 174]. Крім того, перевага полягає в тому, що рішення Верховного Суду у зразковій справі адміністративного судочинства чітко структуровані, прості для розуміння та сприйняття, що є результатом досвіду національного правозастосування та врахування практики Європейського суду з прав людини [8, с. 86]. Як підмічає вчений, незважаючи на те, що Верховний Суд може допустити помилку під час прийняття рішення щодо зразкової справи, ця помилка усувається шляхом оскарження рішення до Великої Палати Верховного Суду. Крім того, він вважає, що за певних обставин Верховний Суд може відступити від

своїх попередніх висновків щодо застосування норм права, включаючи ті висновки, що закладені у зразковому рішенні, з чим варто погодитись [8, с. 83].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Щодо можливості впровадження інституту зразкових справ у цивільне судочинство було висловлено зауваження про те, що варто враховувати відмінності між цивільним і адміністративним судочинством щодо типу правового регулювання матеріально-правових відносин, за якими виникає спір. Варто частково погодитись із аргументацією такої позиції і визнати, що загальнодозвільний тип правового регулювання цивільних правовідносин дійсно сприяє різноманітності фактичних обставин справ за умови подібності правового регулювання [8, с. 89].

Попри це, слід зазначити, що набір фактичних обставин, що досліджується судом у справах цивільного судочинства, значною мірою залежить від процесуальної поведінки самих учасників таких справ, у відповідності, зокрема, до засад змагальності сторін та диспозитивності цивільного судочинства (згідно із ст. ст. 12–13 ЦПК України) [1].

Таким чином, функціонування правового інституту, що розглядається, у цивільному судочинстві могло би бути дещо спрощено, на нашу думку, якщо би сторонам було надано більше процесуальних можливостей щодо вирішення конкретних питань у порядку зразкового провадження (наприклад, вони мали би право самостійно ініціювати цю процедуру, а в подальшому подавати заперечення, зауваження, скарги під час вирішення окремих процесуальних питань в межах неї тощо). Вільний доступ до відповідного реєстру, який би містив коротку інформацію не лише про зразкові, а й про потенційно зразкові провадження, також був би корисним для цього.

Позитивний вплив мало б чітко визначення кількості типових справ, що перебувають у провадженні суду (судів),

для вирішення питання про доцільність ухвалення зразкового рішення (про що вже зазначалось у науковій літературі).

Окрім того, згідно ч. 1 ст. 2 ЦПК України, завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1].

Також, варто зауважити, що в рамках цивільного судочинства існує декілька основних інтересів, які повинні бути реалізовані. Так, результат вирішення спору у цивільному судочинстві, окрім як досягати позитивних результатів для суспільства (наприклад, забезпечити єдність судової практики), також повинен: 1) не тягнути надто великих процесуальних витрат для учасників справи, а також бути своєчасним; 2) бути якомога більш правильним і якомога менш вразливим до маніпулювань учасників справи [17]. Тому, впровадження інституту зразкових справ до цивільного судочинства повинно не лише забезпечувати єдність судової практики, але й відповідати іншим ключовим завданням цього судочинства. Як уявляється, провадження з розгляду зразкової справи повинне справляти позитивний вплив на судові витрати у типових справах, оскільки не буде необхідності багаторазово досліджувати одні й ті ж обставини або подібні факти у межах різних типових справ. По-друге, подібний механізм, згідно наведених в цій статті аргументів, за додержання певних умов, повинен призводити до швидшого розгляду типових справ.

Подальші перспективи дослідження можуть включати вивчення досвіду інших країн, зокрема ФРН, щодо застосування правових механізмів, подібних до інституту зразкових справ, у цивільному судочинстві, а також того, як процесуальна поведінка учасників судового розгляду впливає на ефективність цих механізмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Кодекс від 18 березня 2004 року № 1618-IV: з подальш. змінами і доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 08.11.2025);
2. European Commission. (2023). *Ukraine 2023 Report* (Commission Staff Working Document SWD (2023) 699 final). URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3cf_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 21.10.2025);
3. European Commission. (2024). *Ukraine 2024 Report* (Commission Staff Working Document SWD (2024) 699 final). URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (дата звернення: 21.10.2025);
4. European Commission. (2025). *Ukraine 2025 Report* (Commission Staff Working Document SWD (2025) 759 final). URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf> (дата звернення: 08.11.2025);
5. Цвіркун Ю. І. Роль інституту зразкової справи у забезпеченні єдності судової практики в адміністративному судочинстві. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 153–159. DOI: <https://doi.org/10.32782/kij/2023.3.22> (дата звернення: 21.10.2025);
6. Ільков В. В. Рішення Верховного Суду у зразковій справі як судовий прецедент у правовій системі України. *Слово Національної школи суддів України*. 2019. Т. 29, № 4. С. 5–16. DOI: [10.37566/2707-6849-2019-4\(29\)-1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2019-4(29)-1) (дата звернення: 21.10.2025);
7. Пархоменко Н. М. Рішення у зразковій справі: концептуальний підхід до сутності та змісту. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом*: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04 вересня 2020 року. Київ, 2020. С. 234–237.
8. Попов О. І. Інститут розгляду зразкових справ як процесуальний інструмент забезпечення єдності судової практики. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 161. С. 75–96. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.161.273925> (дата звернення: 08.11.2025);
9. Миколаєць В. А. Зразкові та типові справи в адміністративному судочинстві Литви. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 121–126. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.20> (дата звернення: 07.11.2025);
10. Куйбіда Р. О. Інститут зразкової справи: оцінка впливу на ефективність адміністративного судочинства. *Право України*. 2021. № 10. С. 121–131. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.20> (дата звернення: 07.11.2025);
11. Гусар О. А. Роль зразкової справи як інституту адміністративного судочинства в захисті соціальних прав. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом*: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04 вересня 2020 року. Київ, 2020. С. 171–175;
12. Про судоустрій і статус суддів. Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII: з подальшими змінами і доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 21.10.2025);
13. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс від 06 липня 2005 року № 2747-IV: з подальшими змінами і доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 21.10.2025);
14. Multidistrict Litigation. *West's Encyclopedia of American Law*, edition 2. (2008). URL: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Multidistrict+litigation> (дата звернення: 21.10.2025);
15. Verwaltungsgerichtsordnung. Gesetz vom 21.01.1960 (BGBl. I S. 686): Textnachweis ab: 24. Oktober 2024. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwgo/index.html> (дата звернення: 21.10.2025);
16. Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten. Gesetz vom 16. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 240): Textnachweis ab: 20.7.2024. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/kapmug_2024/BJNR0F00B0024.html (дата звернення: 21.10.2025);
17. Avraham, Ronen and Hubbard, William H.J. Civil Procedure as the Regulation of Externalities: Toward a New Theory of Civil Litigation. *University of Chicago Law Review*. 2022. Vol. 89 Iss. 1. P. 1–64. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol89/iss1/1> (дата звернення: 08.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025